

Marcin Furdyna: Tańce polskie

Narody krwawią i wykrwawiają się na podobieństwo ludzkie

Umiera pokonana, umiera zwycięska.

Wierzyński

Narody krwawią i wykrwawiają się na podobieństwo ludzkie

Klęska w bitwie na Białej Górze i następujące po niej represje skutecznie hamują rozwój narodu czeskiego na ponad dwa stulecia. Państwo francuskie wykrwawia się w nieustannych wojnach za Burbonów, osiągając szczyt swej potęgi pod rządami Ludwika XIV. Od czasów rewolucji 1789 r., wraz z jej *levée en masse* krwawi już nie tyle państwo, co naród – w napoleońskich kampaniach, w rewolucjach wewnętrznych i wojnach zewnętrznych. Wysiłek poniesiony przez Francuzów podczas „wielkiej wojny” przynosi w roku 1940 owoce katastrofalne. Rozumie to bohater spod Verdun, marsz. Pétain, kiedy przemawia przez radio: „Składam swą osobę Francji w ofierze, celem pomniejszenia jej cierpień”.

Krwawią w wywołanych przez siebie wojnach Niemcy; już nie po kostki, a po kolana brodzą we krwi narody – z rosyjskim na czele – w konsekwencji bolszewickiej zawieruchy. Chyba tylko mądra polityka Anglii, która nie prowadzi wojen zewnętrznych inaczej jak w koalicji, walcząc do ostatniego żołnierza swego sojusznika potrafiła uniknąć złożenia podobnej dani krwi przez naród angielski.

Krew polska wsiąkła w ziemię większości kontynentów, z czego każdy Polak musi być dumny. Mamy w pamięci słowa hetmana Żółkiewskiego, który nalega w swym testamencie, aby – jeśli polegnie z dala od ojczyzny – tam go pochować, gdzie zginie: „żeby grób mój był kopcem Rzeczypospolitej granic”. Ale krew polska ma właściwości podobne krwi innych narodów, wzorem dawnych praktyk medycznych puszczanie jej zbyt często, zbyt obficie czy w nieodpowiednich momentach może organizm znacznie osłabić.

Polskie, arcy-polskie

Poglądy najwygodniej przedstawiać w oparciu o coś, w konfrontacji do innych poglądów. Otwieram oto „Kinderszenen” Jarosława Marka Rymkiewicza. W rozdziale pt. „Co się stało na Wąskim Dunaju” czytam zdania niezwykle odważne: „(...) Powstanie zwyciężyło. Dowód na to, dobrze widoczny, całkowicie wystarczający, jest tuż obok, wokół nas – i my wszyscy, którzy teraz tu żyjemy, też jesteśmy tym dowodem. Tym dowodem jest niepodległa Polska. Komenda Główna i Delegatura Rządu na Kraj po to właśnie podjęły decyzję o wybuchu Powstania – żeby osiągnąć właśnie taki, a nie inny skutek”.

Nie jestem zwolennikiem zaglądania w metryki osób, z którymi polemizuję. Lektura książki Rymkiewicza nie pozwala mi jednak zapomnieć, że mam do czynienia z poetą. Jakże poetyckim wydaje się sąd, że bez warszawskiego powstania nie byłoby niepodległej Polski...

Jakie to polskie – arcy-polskie. Okulicki na naradzie Komendy Głównej Armii Krajowej w lipcu 1944 r. wypowiada znamienne słowa: „Musimy się zdobyć na czyn, który wstrząśnie sumieniem świata”. Wierzyński w gorzkim wierszu napisanym po Jałcie temu sumieniu świata chce... splunąć w twarz.

O! ileż racji było w zarzucie Bismarcka, który nazywał Polaków poetami w polityce, politykami w poezji.

Otóż wszystkie polskie zrywy narodowe miały przynajmniej dwie cechy wspólne: po pierwsze – obracały wzrok na pomoc państw zachodnich; po wtóre – były obliczone na skutki natychmiastowe, namacalne, wymierne. Decydenci powstania warszawskiego widzieli wielką, silną i niepodległą Polskę – ale bezpośrednio po zakończeniu wojny. Nadzieje te były potem karmione oczekiwaniem na wybuch trzeciej wojny światowej pomiędzy państwami zachodnimi a Związkiem Sowieckim. Zdaje się, że autor „Kinderszenen” zbyt jednak przeceniał dalekowzroczność polskich polityków i wojskowych...

W sporze pod tytułem: „Bić się czy nie bić?” zajmuję pozycję: bić się – ale tylko wtedy, kiedy walka nie jest kompletnie beznadziejną. Stoję na stanowisku, że powstanie warszawskie nie mając najmniejszych szans na sukces militarny, nie mogło być także zdyskontowane politycznie, a przez to było przedsięwzięciem chybionym. Nie miało ono nic z tego listopadowego zrywu dziewiętnastowiecznego, kiedy *szczęście było tak wozmożno, tak blisko*. Należało w tym beznadziejnym położeniu, w jakim znalazła się Rzeczpospolita, dążyć raczej do zachowania narodowej substancji, nie przelewając darmo krwi polskiej. Zwycięstwo – jak chce Rymkiewicz – dyskontowane po latach uważam za niewystarczające, absolutnie nieproporcjonalne do poniesionych strat.

Stanowisko podobne w tamtych wojennych czasach zajmował gen. Sosnkowski, lecz stanowiska tego nie potrafił obronić.

Oskarżam!

Po wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej Adolf Bocheński, ten *wunderkind* polskiej myśli politycznej, wylewa na Jana Erdmana kubek zimnej wody: „Czy ty nie zdajesz sobie sprawy co się stało? Jeśli Niemcy wygrają pomimo wszystko zginiemy. Jeśli wygrają alianci znajdziemy się w sowieckiej orbicie”.

Napisałem wyżej o złudzeniach dotyczących możliwości politycznego zdyskontowania powstania. Biorę całkowitą odpowiedzialność za te słowa.

Otóż:

Notą z 25-go kwietnia 1943 r. ZSRS zrywa na tle sprawy katyńskiej stosunki dyplomatyczne z rządem polskim w Londynie. W pierwszych dniach stycznia 1944 r. Armia Czerwona przekracza przedwojenną granicę Polski, ustaloną traktatem ryskim z 1921 r. Wreszcie w lipcu 1944 r. powstaje Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego z Osóbką-Morawskim na czele.

Stanisław Mikołajczyk, następca gen. Sikorskiego na stanowisku premiera, podejmuje rozmowy z rosyjskim ambasadorem Lebediewem w sprawie przywrócenia polsko-sowieckich stosunków dyplomatycznych. Jednak warunki jakie stawia Lebediew, tj. uznanie linii Curzona za wschodnią granicę Rzeczypospolitej, gruntowna rekonstrukcja polskiego rządu oraz uznanie zbrodni katyńskiej za zbrodnię niemiecką – nie dają szans na porozumienie.

Podczas swej pierwszej podróży do Moskwy w końcu lipca 1944 r. Mikołajczyk zatrzymuje się w Kairze, gdzie dochodzą go doniesienia prasy o podpisanym porozumieniu między ZSRS a PKWN dotyczącym administracji zajętych przez Armię Czerwoną ziem oraz ustalenia ws. polskiej granicy wschodniej. Wicepremier Kwapiński odradza premierowi dalszą podróż, czyni to jednak bezskutecznie.

Mikołajczyk przybywa do Moskwy de facto w roli petenta. Jest rzeczą oczywistą, że jeśli nie zgodzi się – a tego zrobić nie mógł – na warunki postawione przez Stalina, nie ma szans na odwilż w relacjach polsko-sowieckich. Jeśli zaś nie dojdzie do porozumienia – Warszawa jest zdana na łaskę Kremla, Warszawa zginie jeśli Sowiety tylko tego zechcą, bo mocarstwa zachodnie nie kiwną palcem, aby wbrew Rosji walczyć o interesy polskie. Ponadto jeżeli komuniści wzywają do powstania należy doszukiwać się w tym drugiego dna, bo przecież nie od dziś wiadomo, że w grze międzynarodowej Rosji przypada rola szulera.

Wizyta moskiewska, prócz mglistego zapewnienia Stalina o pomocy dla walczącej stolicy danego w ostatnim dniu pobytu naszego premiera, nie przynosi żadnych rozwiązań.

Ale wróćmy do mocarstw zachodnich, w których Polacy pokładali tyle nadziei.

Mikołajczyk był człowiekiem szalenie ambitnym, który podczas wojny w rekordowo krótkim czasie nauczył się od podstaw języka angielskiego. Mikołajczyk nie był wirtuozem politycznym, do jego poczucia realizmu można mieć poważne zarzuty. Ale ten sam Mikołajczyk nie był człowiekiem głupim! W czasie rozmowy z gen. Sosnkowskim i gen. Kukielem odbytej 3-go lipca 1944 r. na pytanie tego pierwszego: czy państwa anglosaskie mogą dać nam jakąkolwiek gwarancję w związku z rozwiązywaniem sporu polsko-sowieckiego – premier odpowiada negatywnie. Państwa zachodnie nie będą narażać przymierza z Sowietami, żeby wojować o postulaty polskie. Dobitnie dał temu wyraz Churchill w mowie z lutego tr. oświadczając: „Nie gwarantowaliśmy nigdy żadnej określonej linii granicznej dla Polski” – co było oczywistym pogwałceniem pkt. 3-go tajnego protokołu załączonego do polsko-angielskiego układu o wzajemnej pomocy z 25-go sierpnia 1939 r.

W drugiej połowie lipca 1944 r. rząd nasz informuje władze angielskie (lecz nie uzgadnia tego z nimi) o planowanej akcji wojennej w Warszawie. 28-go lipca podsekretarz stanu w brytyjskim Foreign Office sir Alexander Cadogan udziela odpowiedzi ambasadorowi polskiemu w Londynie Edwardowi hr. Raczyńskiemu na wystosowaną dzień wcześniej prośbę ewentualnej pomocy w formie: 1) wysłania do Warszawy polskiej brygady spadochronowej przebywającej na terenie Wielkiej Brytanii; 2) zbombardowania przez RAF lotnisk niemieckich w okolicach miasta; 3) wysłania dywizjonów Mustangów lub Spitfire'ów na lotniska opanowane przez AK podczas walk. Cadogan udziela odpowiedzi... negatywnej!

Rząd polski znajduje się w następującym położeniu: stosunki dyplomatyczne polsko-sowieckie nie istnieją, ewentualne ich nawiązanie uzależnione jest od spełnienia rosyjskich żądań; Armia Czerwona znajduje się na terytorium Polski; Stalin popiera PKWN jako przyszłych administratorów kraju; państwa zachodnie nie dają żadnej gwarancji poparcia dla rządu polskiego w związku z przełamywaniem impasu polsko-sowieckiego; państwa zachodnie uznają poważną pomoc wojskową dla walczącej Warszawy za niemożliwą.

I Mikołajczyk, który zdaje sobie z tego położenia sprawę, pozwala na wybuch powstania! Odpowiadam Rymkiewiczowi – tak, było to nic innego jak czyste szaleństwo.

1-go sierpnia 1944 r. Warszawa rozpoczyna działania zbrojnie przeciw Niemcom. Dzienniki hr. Raczyńskiego są wspaniałym świadectwem tego, że rząd polski nie ustawał w interwencjach u aliantów w celu organizacji pomocy dla walczącej stolicy. Z kolei pamiętniki Churchilla są znakomitym przykładem jakie trudności organizacja ta napotykała, lecz przede wszystkim – w jakim stopniu państwa zachodnie liczyły się ze zdaniem Stalina, poświęcając na ołtarzu dobrych stosunków trzech mocarstw walczących z Niemcami – interes Polski.

Podczas swej drugiej wizyty moskiewskiej w październiku 1944 r., gdy Mikołajczyk powołał się na walczące wojsko polskie, Churchill miał ryknąć: „Zabierz pan sobie to wojsko polskie. Ja go nie potrzebuję!”

„Oto jak nas, biednych ludzi, rzeczywistość ze snu budzi...”

Taktyka państw zachodnich względem Polski wyrażała się w tej anegdocie, kiedy na meetingu w Newcastle pewien mówca oświadczył: „To prawda, że niektóre państwa wyjdą z tej wojny uszczuplone terytorialne. Ale pociechą im będzie, że Imperium Brytyjskie będzie nadal równie rozległe i potężne jak dawniej...”

Mikołajczyk zachowywał się w swych decyzjach politycznych jak ten lekarz z czasów Almrotha Wrighta, który w oparciu o popularną wówczas auskultację opukał klatkę piersiową pacjenta i wyrzekł: „Wydaje mi się, iż wykryłem zarazki influenzy... uchem”.

Urwany krzyk

Szanuję zdanie Rymkiewicza, ale go nie podzielam. Twierdzę, że zrywowi, którego skutki można było przewidzieć, trzeba było zapobiec. Moja polemika musi jednak zgąć kark przed poglądem autora „Kinderszenen”, kiedy pisze: „W Powstaniu Warszawskim widzimy teraz wielki narodowy poryw, wielką eksplozję narodowych i obywatelskich uczuć. Bardzo słusznie. To było właśnie coś takiego i nasze dzieci oraz wnuki powinny dowiadywać się w szkołach, że w tej wspaniałej eksplozji dały o sobie znać wszystkie najlepsze cechy narodowego charakteru Polaków”.

W czasie dogasania powstania styczniowego Grottger rysuje cykl obrazów pt. „Tańce polskie”, przedstawiając sceny agonii, egzekucji, pochodów w kajdanach. Pamięć o powstaniu warszawskim, te wszystkie

zdjęcia i wspomnienia pełnią dziś właśnie taką grottgerowską funkcję: ściskają serce, podniecają ducha, nie pozwalając mu zgasnąć.

Ale...

Piłsudski, bezsprzecznie najcięższego kalibru polityk polski zeszłego stulecia, przecież dziecko 1863 r. – za największe nazwisko tamtych czasów uważał nikogo innego, tylko margrabiego Wielopolskiego.

Powstanie warszawskie przypomina okrzyk Józefa Kapuścińskiego, emisariusza Towarzystwa Demokratycznego Polskiego, gdy wieszano go w Kleparowie pod Lwowem. Kapuściński wołał: „Bracia, nie dajcie się odstraszyć śmiercią mo...”. Urwany ten głos brzmiał rzecz jasna dużo donośniej w 1944 r., bo mówimy w tym wypadku o krzyku stolicy. Krzyk został i dźwięczy nam w uszach, ale Warszawę – powieszono.

Staram się zrozumieć przeciwny sposób myślenia, ale nie mogę mieć wątpliwości, że powstanie było porażką. Było wydarzeniem, które najlepiej wpisuje się w hasło: „Gloria victis!”.

W polityce – bo ani na chwilę od niej nie odeszliśmy – nie ma jednak miejsca na podobne hasła, konsyderacje takie należy odrzucić jak najdalej. Gorzką tę prawdę trzeba raz na zawsze wbić sobie do głowy.

Marcin Furdyna